

ΔΕΚΑ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
Εισήγηση του Παντελή Οικονόμου στην ειδική Σύνοδο της
Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ

Αθήνα 20 Ιουνίου 1997

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. «Νέα» τάξη πραγμάτων: διεθνής νομιμότητα ή αντιπαράθεση συμφερόντων
2. Πραγματική σύγκλιση ή ονομαστική σύγκλιση
3. Εξειδικευμένη εργασία ή φτηνή εργασία
4. Παιδεία & εκπαίδευση ή φροντιστηριακή αγωγή
5. Κοινωνική ασφάλιση ή συνομωσία κατά των 2/3
6. Ολόπλευρη ανάπτυξη ή νεοφιλελεύθερος δογματισμός
7. Εθνικές προτεραιότητες ή οριζόντια σπατάλη
8. Επενδύσεις ή κατανάλωση
9. Κοινωνική Συνοχή ή Ταξική Συναίνεση
10. Πολιτική ή Μονόδρομος

Συντρόφισσες και σύντροφοι,

Νομίζω ότι έχουμε ανάγκη, περισσότερο από ποτέ, έναν διάλογο ουσίας για το θέμα της ανάπτυξης. Ένας τέτοιος διάλογος όμως εστιάζεται τελικά σε μεγάλα διλήμματα και αναπόφευκτα, ως πολιτικό κίνημα, μας επιβάλλει να προχωρήσουμε σε συγκεκριμένες επιλογές. Εναλλακτικά, θα μπορούσαμε να παρακάμψουμε τα διλήμματα, να στρογγυλέψουμε τα λόγια μας και να καταλήξουμε στο μονότονο «συμφωνούμε όλοι σε όλα». Αυτή η επιλογή θα δημιουργούσε πρόσκαιρα ίσως την ψευδαίσθηση της «σιδερένιας γροθιάς». Στην πραγματικότητα όμως, οι τεχνητές συμφωνίες οδηγούν σε συγκρούσεις και διασπάσεις. Όχι επειδή απλώς συγκαλύπτονται οι διαφορές αλλά, πολύ περισσότερο, επειδή νομιμοποιούν κάθε έναν από εμάς να ερμηνεύει την ομοφωνία επί του αορίστου ως ομοφωνία υπέρ της απόψεώς του. Αυτό όμως δεν είναι σύνθεση. Είναι δυνατόν να πιστεύει κανείς ότι κατ' αυτόν τον τρόπο θα αποτρέψουμε, παραδείγματος χάριν, την αντιπαράθεση κυβέρνησης-ΓΣΕΕ στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου; Και αν δεν προκύψει πολιτική ενοποίηση των δυνάμεων του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση και στα συνδικάτα στο πλαίσιο του εσωκομματικού διαλόγου, που και πως θα προκύψει αυτή η ενοποίηση;

1. «ΝΕΑ» ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ: ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ Ή ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ;

Το ερώτημα δεν είναι ούτε θεωρητικό, ούτε άσχετο με την ανάπτυξη. Ας δούμε τον ευρύτερο γεωοικονομικό χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, τη φυσική δίοδο των πετρελαϊκών αποθεμάτων της Κασπίας προς τη Δύση. Σ' αυτό το περιβάλλον, πιστεύει κανείς ότι η άσκηση των απολύτως νομίμων δικαιωμάτων

της χώρας μας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 μίλια και να αναβαθμίσει τον ενιαίο αμυντικό χώρο Ελλάδας-Κύπρου διασφαλίζεται από τις Η.Π.Α., τον Ο.Η.Ε., την Ευρωπαϊκή Ένωση ή το ΝΑΤΟ; Νομίζω όχι. Αμφιβάλει κανείς ότι εφ' όσον η ενίσχυση της δικής μας θέσης στη συγκεκριμένη περιοχή έβλαπτε συμφέροντα άλλων θα προέκυπτε αντιπαράθεση, ακόμα και κατά παράβασιν κανόνων του Διεθνούς Δικαίου; Νομίζω όχι. Εφ' όσον λοιπόν έχουμε σκοπό να καταστήσουμε τη χώρα μας κόμβο του υπό ανάπτυξη δικτύου διαμετακόμισης πετρελαίου, πρέπει να ενισχύσουμε τις δυνάμεις μας, ούτως ώστε στην αντιπαράθεση με την Τουρκία να μπορούμε να προασπίσουμε τα συμφέροντά μας με επιτυχία και ασφάλεια. Η δεύτερη αυτή διάσταση στην προσπάθεια ενίσχυσης της εθνικής μας άμυνας είναι εξ ίσου σημαντική με την πρώτη και μόνιμη: την διασφάλιση της ειρήνης και της κοινωνικής σταθερότητας η οποία είναι η βάση της ανάπτυξης, ούτως ή άλλως.

Ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνουμε τις διεθνείς διεργασίες δεν αφορούν μόνο τον χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Πολύ περισσότερο δεν μας χρειάζεται για αντιπαράθεση με τις προ πολλού αποτυχημένες απόψεις πολιτικών μας αντιπάλων όπως ο Κώστας Μητσοτάκης και ο Λεωνίδας Κύρκος. Μας είναι απολύτως αναγκαίος για να αντιμετωπίσουμε σωστά τη συμμετοχή της χώρας μας στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Ορισμένοι εξακολουθούν να θεωρούν την Ευρωπαϊκή Ένωση έναν θεσμό που διέπεται από ορθολογισμό και αλληλεγγύη προς τα μέλη της. Αξίζει να υπενθυμίσουμε την απόλυτη διάψευση των δύο από τους τρεις λόγους για τους οποίους ο Κωνσταντίνος Καραμανλής προώθησε την ένταξη της χώρας στην Ε.Ο.Κ.. Ούτε ο τουρκικός επεκτατισμός αναχαιτίστηκε, ούτε η δημοκρατία στη χώρα μας

βάθυνε απ' αυτή μας τη συμμετοχή. Αντίθετα, βιώνουμε τον παροξυσμό των διεκδικήσεων της γείτονος, αλλά και την κρίση αντιπροσώπευσης στη χώρα μας που απορρέει από το περίφημο «δημοκρατικό έλλειμμα». Σε ότι αφορά τον τρίτο λόγο, αυτόν της οικονομικής ανάπτυξης, ας πούμε ότι παραμένει αμφιλεγόμενος, αν και όλο και περισσότερο γίνεται αντιληπτό το εύρος των προβλημάτων που έχουν δημιουργηθεί.

Αλλά ας επιστρέψουμε στο παρόν. Εάν δεν γίνει σαφές ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση και η μόνη ίσως συγκροτημένη πολιτική στο πλαίσιο της, δηλαδή η ΟΝΕ, αποτελούν αντικείμενο μιας σκληρότατης και κυνικότατης διακρατικής διαπραγμάτευσης η χώρα μας θα διολισθήσει σε καθεστώς παρατηρητού, ακυρώνοντας από δική μας πολιτική μυωπία την ιδιότητα του μέλους. Ας δούμε συγκεκριμένα την τροποποίηση της ΟΝΕ, δηλαδή την ελαστική ερμηνεία των κριτηρίων και την μεταβολή του χρονοδιαγράμματος. Το κάθε μέλος αντιμετωπίζει το θέμα με αποκλειστικό γνώμονα τα εθνικά του συμφέροντα. Η Γερμανία, παραδείγματος χάριν, σαν πρώτο της μέλημα έχει την ισχυροποίηση του μάρκου και την ομαλή εισαγωγή του EURO στις αγορές συναλλάγματος. Γι' αυτό επιμένει στη συγκρότηση της πρώτης ταχύτητας με τη σύνθεση που εξ αρχής είχε σχεδιάσει. Για τον ίδιο λόγο απορρίπτει την αλλαγή των προθεσμιών, ενώ δέχεται την ελαστική ερμηνεία των κριτηρίων ούτως ώστε να μπουν στην πρώτη ταχύτητα οι χώρες που η ίδια επιθυμεί. Στη σύνθεση αυτή ασφαλώς δεν περιλαμβάνεται η Ελλάδα. Είναι δυνατόν να δεχτούμε τη θέση αυτή; Νομίζω όχι. Αντίθετα πιστεύω ότι έχουμε κάθε λόγο να συνταχθούμε με τη θέση της Ιταλίας η οποία συνοψίζεται στην εξ αρχής συμμετοχή όλων των χωρών που

συγκλίνουν και επιθυμούν να συμπεριληφθούν στη ζώνη του EURO.

2. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ Η ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ;

Μπροστά στο φαινόμενο της τροποποίησης των κριτηρίων α λα καρτ, θεωρώ ότι δεν θα έπρεπε να επαναλάβουμε αυτό που διαπράξαμε κατά τη σύνταξη του προϋπολογισμού του 1997, δηλαδή τη σύνταξη ενός εθνικού προϋπολογισμού με αποτελέσματα ταυτισμένα με τους στόχους της ονομαστικής σύγκλισης, όταν ήδη οι στόχοι αυτοί «γίνονται λάστιχο» στα χέρια αυτών που τους προσδιόρισαν εξ υπαρχής. Αντίθετα θα πρέπει να ετοιμάσουμε τον προϋπολογισμό του 1998 με υποθέσεις εργασίας οι οποίες απορρέουν από ένα εθνικό αναπτυξιακό σχέδιο με στόχο την πραγματική σύγκλιση, δηλαδή τη σύγκλιση του επιπέδου ευημερίας της Ελλάδος με τα επίπεδα ευημερίας των άλλων χωρών-μελών. Η αντιδιαστολή μεταξύ ονομαστικής σύγκλισης και πραγματικής σύγκλισης δεν είναι θεωρητική. Αντίθετα, παραπέμπει σε δύο ριζικά διαφορετικά μείγματα δημοσιονομικής πολιτικής. Η ονομαστική σύγκλιση υπαγορεύει την αύξηση της φορολογίας ώστε να αυξηθούν τα δημόσια έσοδα και να περιοριστεί το δημοσιονομικό έλλειμμα. Η πραγματική σύγκλιση υπαγορεύει μείωση της έμμεσης φορολογίας, καθώς και διαφόρων επιβαρύνσεων ώστε αφ' ενός μεν να συγκρατηθούν οι τιμές και αφ' ετέρου να προσελκύσουμε στην Ελλάδα παραγωγή και κατανάλωση από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η ονομαστική σύγκλιση υπαγορεύει ανατιμημένη δραχμή ώστε να μειωθεί ο πληθωρισμός. Η πραγματική σύγκλιση υπαγορεύει ανταγωνιστικό εθνικό νόμισμα με στόχο την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, ιδιαίτερα σε κρίσιμους κλάδους της εθνικής οικονομίας, όπως η γεωργία και ο τουρισμός.

3. ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ Ή ΦΤΗΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

Εφ' όσον προχωρούσαμε στην κατεύθυνση της πραγματικής σύγκλισης, το πρώτο μας μέλημα θα ήταν ο εντοπισμός των εθνικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των αιχμών της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μας. Τέτοια πλεονεκτήματα δεν είναι ούτε οι φυσικοί μας πόροι, ούτε τα εθνικά κεφάλαια (στο βαθμό που ο όρος αυτός εξακολουθεί να έχει νόημα). Είναι σαφές ότι πρέπει να στρέψουμε το ενδιαφέρον μας στον παράγοντα εργασία. Εδώ υπάρχουν πράγματι δύο επιλογές. Η πρώτη είναι αυτή της φτηνής ανειδίκευτης εργασίας, το μοντέλο που ακολούθησαν για αρκετά χρόνια οι «τίγρεις» της Άπω Ανατολής και εν συνεχεία η Κίνα. Πράγματι το μοντέλο αυτό έδωσε θετικά αποτελέσματα για αρκετά χρόνια. Όμως όχι πια. Ήδη οι χώρες αυτές έχουν διαρκώς αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα στις συναλλαγές τους με χώρες υψηλής προστιθέμενης αξίας από τεχνολογία/τεχνογνωσία (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση). Υπάρχει και το δεύτερο μοντέλο. Και αυτό έρχεται από την Άπω Ανατολή. Το μοντέλο της Ιαπωνίας. Το μοντέλο της καλά αμοιβόμενης εξειδικευμένης εργασίας σε καθεστώς περίπου πλήρους απασχόλησης και ασφάλισης. Εδώ η συνταρακτική επιτυχία έχει πολύ μεγαλύτερη διάρκεια και συνέχεια.

Ποια είναι η ερμηνεία; Μία και μόνη: το καίριο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε εποχή έκρηξης της τεχνολογίας και της τεχνογνωσίας είναι η καλά αμοιβόμενη εξειδικευμένη εργασία και η κοινωνική συνοχή. Ας δούμε όμως στο ελληνικό πολιτισμικό, οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον τι ταιριάζει καλύτερα. Το εργατικό κόστος στην Ελλάδα είναι ήδη το χαμηλότερο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (χωρίς αυτό να σταματήσει την επιδείνωση του εμπορικού μας ισοζυγίου). Όχι μόνον αυτό, αλλά τα τελευταία

χρόνια στην Ελλάδα βιώνουμε το φαινόμενο της αύξησης του ΑΕΠ με ταυτόχρονη αύξηση της φτώχειας και της ανεργίας. Αυτό λέγεται αναδιανομή του πλούτου σε βάρος των ασθενέστερων τάξεων, ή, αν προτιμάτε, υπονόμευση της κοινωνικής συνοχής. Έχω τη γνώμη ότι η πορεία αυτή πρέπει να αντιστραφεί. Άλλωστε δεν μας πηγαίνει ούτε ιδεολογικά, ούτε πολιτικά.

4. ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Ή ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑΚΗ ΑΓΩΓΗ;

Νομίζω ότι όλοι αναγνωρίζουμε την υποβάθμιση του Γυμνασίου και του Λυκείου σε καθεστώς φροντιστηρίου με σκοπό την επιτυχία στις πανελλήνιες εξετάσεις. Όπως επίσης γνωρίζουμε και την μετατροπή του πτυχίου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε δικαίωμα ασκήσεως επαγγέλματος. Έτσι όμως δεν προετοιμάζουμε τους νέους ανθρώπους για την δημιουργική συμμετοχή τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου, αλλά αντιθέτως ανακυκλώνουμε έωλα μικροαστικά ιδεολογήματα με καταστροφικές συνέπειες για την ανάπτυξη της χώρας. Είναι λοιπόν απαραίτητο να προχωρήσει αποφασιστικά η ουσιαστική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση με δύο στόχους: την προπαρασκευή του εξειδικευμένου δυναμικού το οποίο θα κινήσει μια σύγχρονη οικονομία και την επαναφορά της νέας γενιάς στο φυσικό εθνικό πολιτισμικό περιβάλλον, δηλαδή στη συμφιλίωσή της με τις αξίες που συνθέτουν τον καθημερινό μας βίο εδώ και πολλές δεκαετίες.

5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ Ή ΣΥΝΟΜΩΣΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ 2/3;

Δεν έχω πρόθεση να κάνω αναφορά στο επερχόμενο αδιέξοδο της κοινωνικής ασφάλισης, ούτε στα αίτια που το προκάλεσαν. Είναι όμως γεγονός ότι τα 2/3 του ελληνικού πληθυσμού τελούν σε καθεστώς ανεπαρκούς ασφάλισης ή και μη ασφάλισης. Αντίθετα το 1/3 με μια απίστευτη ποικιλία μεθοδεύσεων και πάντως

απορροφώντας τη μερίδα του λέοντος από τον κοινωνικό πόρο και μέσα από προνομιακές ρυθμίσεις εις βάρος των υπολοίπων απολαμβάνουν υψηλών καλύψεων σε χρήμα και είδος.

Το καθεστώς αυτό πρέπει να ανατραπεί. Ένας τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαμε να πραγματοποιήσουμε αυτήν την ανατροπή είναι ο συνδυασμός ενός νέου συστήματος κοινωνικής ασφάλισης για τους εισερχόμενους στην εργασία και του Δίκτυου Προστασίας κατά της Φτώχειας. Η πολιτική απόφαση πρέπει να παρθεί τώρα. Και, εφ' όσον υιοθετηθεί αυτός ο τρόπος, η κυβέρνηση να ολοκληρώσει τις μελέτες εφαρμογής πριν την ολοκλήρωση του κοινωνικού διαλόγου.

6. ΟΛΟΠΛΕΥΡΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ Ή ΝΕΟΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΣΜΟΣ;

Ένα βέβαιο αποτέλεσμα της ιδεολογικής επίθεσης του νεοφιλελευθερισμού είναι η δυσφήμιση και η υποβάθμιση του κοινωνικού τομέα της οικονομίας σε βαθμό που να παραγνωρίζουμε και να αγνοούμε τις δυνατότητες συμβολής του στην ανάπτυξη. Νόμος πλαίσιο για τους κανόνες λειτουργίας της κοινωνικής οικονομίας δεν υπάρχει. Μήπως δεν χρειάζεται; Νέος νόμος για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς δεν υπάρχει. Μήπως δεν χρειάζεται; Ή μήπως έχουμε συμβιβαστεί με την ιδέα ότι η σημερινή κατάσταση δεν επιδέχεται βελτίωση; Νόμος για την αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του δημοσίου και των κοινωνικών φορέων με σύγχρονα μέσα (ανώνυμες κτηματικές εταιρείες – αμοιβαία κεφάλαια ακινήτων) δεν υπάρχει. Μήπως δεν χρειάζεται; Και για την αντιμετώπιση της παραοικονομίας τι θα γίνει; Θα επιμείνουμε στον εξορκισμό ο οποίος οδηγεί στην διεύρυνσή της ή θα εκπονήσουμε ένα σχέδιο ενσωμάτωσής της

στην φαινόμενη οικονομία; Και αυτές οι τομές νομίζω ότι πρέπει να γίνουν τώρα.

7. ΕΘΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ Ή ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΣΠΑΤΑΛΗ;

Προπαγανδίζεται από πολλές πλευρές η υπεροχή της οριζόντιας στήριξης των παραγωγικών πρωτοβουλιών. Ας δεχτούμε ότι σε ότι αφορά τις υποδομές μπορεί να γίνει δεκτό. Πόσο λογικό είναι όμως στο σημερινό περιβάλλον της τεχνολογικής έκρηξης και της παγκοσμιοποίησης να παραγνωρίζουμε το γεγονός ότι υπάρχουν θνήσκοντες κλάδοι και αναδυόμενοι κλάδοι; Οι προοπτικές για την κλωστοϋφαντουργία είναι οι ίδιες μ' αυτές για την πληροφορική; Νομίζω όχι. Επίσης θα αγνοήσουμε το γεγονός ότι η αγροτική μας οικονομία είναι βασική συνιστώσα της εθνικής μας παραγωγής; Ακόμα θα ξεχάσουμε ότι ο τουρισμός και η ναυτιλία είναι δραστηριότητες ειδικού ενδιαφέροντος; Και τέλος όλα αυτά θα αφήσουν ανεπηρέαστη τη σύνθεση των δημοσίων επενδύσεων;

8. ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ Ή ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ;

Αλλά και για τις ίδιες τις ιδιωτικές επιχειρήσεις είναι απαραίτητο να καθοριστεί ένα πλαίσιο που θα αυξήσει τη συμβολή τους στην ανάπτυξη. Είναι γνωστό ότι για πολλά χρόνια πολλές ιδιωτικές επιχειρήσεις λειτούργησαν με πολιτική υψηλών μερισματικών αποδόσεων. Το αποτέλεσμα ήταν ότι πολλοί επιχειρηματίες πλούτισαν, όχι όμως και οι επιχειρήσεις τους, οι οποίες μάλιστα μη μπορώντας να ανταποκριθούν στις ανάγκες επενδύσεων εκσυγχρονισμού οδηγήθηκαν στη χρεωκοπία. Η κατεύθυνση αυτή πρέπει να αλλάξει. Στοιχειώδης κίνηση η οποία θα συνέβαλε προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η διαφοροποίηση της φορολογίας διανεμόμενων και μη διανεμόμενων κερδών.

Ειδικότερα για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις σε μεγάλο βαθμό μέχρι σήμερα έχουμε περιοριστεί στην ρητορική τους στήριξη. Διατυπώνονται οι προτάσεις για μετατροπή τους σε μεγάλες επιχειρήσεις (κάτι που είναι ούτως ή άλλως αυτονόητη επιδίωξη πολλών από αυτές) ή για την οριζόντια δικτύωσή τους. Έχω τη γνώμη ότι το βασικότερο εργαλείο για την ανάπτυξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων είναι η κάθετη δικτύωση. Η δημιουργία δικτύων όχι ανταγωνιστικών, αλλά συνεργαζόμενων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (προμηθευτές – παραγωγοί – έμποροι) και μάλιστα σε διευρωπαϊκό επίπεδο είναι η δυναμική κατεύθυνση. Αν μάλιστα στα δίκτυα αυτά συμμετείχε και το πιστωτικό σύστημα ώστε να ενισχυθεί η κεφαλαιακή τους βάση, τότε η ευελιξία του μικρού μεγέθους θα μπορούσε να έχει θεαματικά αποτελέσματα: κέρδη, ανταγωνιστικότητα, αναπτυξιακή δυναμική, διάρκεια. Τέτοια δίκτυα θα επιβίωναν ανεξάρτητα από την βιολογική ή την επιχειρηματική ικμάδα ενός ή λίγων φυσικών προσώπων.

Βεβαίως, όλες αυτές οι προσπάθειες πρέπει να στηριχτούν από ένα νέο αναπτυξιακό νόμο. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον οι επιδοτήσεις δεν πρέπει να είναι κυρίως κεφαλαιακές, αλλά να αποσκοπούν στη χρηματοδότηση της εργασίας και της ασφάλισης. Και φυσικά σ' αυτές τις σύγχρονες επιχειρήσεις η μείωση των ωρών εργασίας χωρίς μείωση των αποδοχών είναι εφικτή. Στο ίδιο πλαίσιο, θα άξιζε να διερευνηθεί η δυνατότητα ενίσχυσης ειδικών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών νέων συλλογικών επιχειρηματικών σχημάτων σε αντιδιαστολή με τα τοπικά σύμφωνα απασχόλησης σε περιοχές με αυξημένη ανεργία.

9. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ Ή ΤΑΞΙΚΗ ΣΥΝΑΙΝΕΣΗ;

Έχω τη γνώμη ότι η ένταση που προκάλεσε η αναγγελία προώθησης του κοινωνικού διαλόγου έχει μια σαφή ερμηνεία: οι δυνάμεις της εργασίας, πιστεύω, θα ήταν διατεθειμένες να συζητήσουν οποιαδήποτε μεταβολή με μια προϋπόθεση: να γίνει σαφές ότι ο σκοπός του διαλόγου είναι η εμπέδωση της κοινωνικής συνοχής και όχι η ταξική συναίνεση η οποία στις σημερινές συνθήκες δεν εγγυάται ούτε την ανταγωνιστικότητα, ούτε την απασχόληση. Αυτό που ήταν χρήσιμο 30 χρόνια πριν σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες σε ένα πολιτικό πλαίσιο σοσιαλδημοκρατίας είναι εντελώς αναντίστοιχο με τη σημερινή ελληνική πραγματικότητα. Δεν βιώνουμε ούτε καθεστώς πλήρους απασχόλησης, ούτε καθεστώς ανάπτυξης της δωρεάν δημόσιας εκπαίδευσης και υγείας, ούτε βέβαια την άνθηση των συστημάτων της κοινωνικής ασφάλισης. Συνεπώς το σχήμα του κοινωνικού διαλόγου μπορεί ίσως να υιοθετηθεί, αλλά οι στόχοι του χρειάζονται επικαιροποίηση και προσαρμογή.

10. ΠΟΛΙΤΙΚΗ Ή ΜΟΝΟΔΡΟΜΟΣ;

Στο σημερινό καθεστώς των μεγάλων και γρήγορων μεταβολών είναι απαραίτητο οι πολιτικές δυνάμεις, ιδιαίτερα οι προοδευτικές, να επιδοθούν εντατικότερα παρά ποτέ στην πολιτική διάσκεψη ώστε να υπάρξει πληρέστερη κατανόηση και στην ελεύθερη διαμόρφωση θέσεων και αντιθέσεων ώστε να προκύψει παραγωγική σύνθεση. Αυτή η διαδικασία ασφαλώς δεν μπορεί να χαρακτηρίζεται μονόδρομος. Θα έλεγα ακόμα ότι προϋποθέτει ανοικτή διάθεση και στους κόλπους του ΠΑΣΟΚ ώστε να αξιολογείται το τι λέγεται και όχι το ποιος το λέει. Σε τελευταία ανάλυση πιστεύω ότι η αναπτυξιακή προσπάθεια μπορεί να πετύχει μόνον εφ' όσον δίνει στο λαό όραμα και όχι όταν τον θέτει

σε καταναγκασμούς. Αλλά αυτό σημαίνει ότι πιστεύουμε στις λαϊκές δυνάμεις. Σημαίνει πολύ περισσότερο ότι έχουμε αυτοπεποίθηση ότι μπορούμε να τον πείσουμε.